

Kraków, 10 lipca 2023 r.

prof. KAFM dr hab. Teresa Olearczyk

Wydział Psychologii, Pedagogiki i Nauk Humanistycznych

Kierownik Katedry Teorii i Historii Wychowania

Przewodniczący Rady Naukowej Dyscyplina Pedagogika

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr Katarzyny Mazur-Saczuk pt. *Działalność kulturalno-oświatowa i społeczna Stefana Butryna (1924-2018). Studium pedagogiczne* (Lublin 2023 ss.343 + Aneks) przygotowanej w Instytucie Pedagogiki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II pod kierunkiem **prof. dr. hab. Ryszarda Skrzyniarza**.

Podstawa prawna:

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem niżej podpisanej przez Radę Dyscypliny Pedagogika Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II do pełnienia funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim Pani mgr Katarzyny Mazur-Saczuk w dyscyplinie pedagogika.

Rozprawa składa się: sześciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii, abstraktów i słów kluczy w języku polskim, francuskim i angielskim, wykazu skrótów i obszernego aneksu dokumentującego działalność społeczną i pedagogiczną Stefana Butryna.

1. Ocena formalna

Przedłożona dysertacja jest opracowaniem, które należy ocenić zdecydowanie pozytywnie. Autorka w wyczerpujący sposób dokonuje krytycznej analizy dorobku naukowego, pedagogicznego i publicystycznego Stefana Butryna. Wybór tematu pracy należy uznać za trafny. Autorka podjęła naukową refleksję nad życiem, twórczością i działalnością pedagogiczną nałęczowianina Stefana Butryna na podstawie badanych dokumentów i wypowiedzi świadków. Temat rozprawy jest istotny dla teorii, historii i praktyki pedagogicznej. Podjęte przez doktorantkę badania uważam za uzasadnione i przyczyniające się do rozwoju biografistyki, teorii i praktyki pedagogicznej.

Autorka dokonała analizy szeregu szczegółowych problemów. Poprawnie określając przedmiot badań, nie postawiła hipotez na początku procesu badawczego. Nie jest zasadne opracowanie monografii dorobku pedagogicznego i naukowego danego badacza wyłącznie w celu potwierdzenia lub falsyfikacji ustalonych hipotez, za wyjątkiem sytuacji, kiedy wymaga tego przedmiot badań. Niemniej jednak w tego typu pracach, jak opiniowana rozprawa przygotowana w nurcie biografistyki pedagogicznej, należy dążyć do wiernego zrekonstruowania działalności społeczno-pedagogicznej i poglądów wybranej postaci oraz dokonania ich krytycznej ocen. Z tego zdania doktorantka wywiązała się znakomicie.

Praca stanowi oryginalne i nowatorskie rozwiązanie problemu naukowego. Dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej i badawczej doktorantki w zakresie biografistyki pedagogicznej. Potwierdza biegłość autorki w projektowaniu i przeprowadzaniu badań jakościowych, kwerendy dokumentów archiwalnych, analizy danych i konstruowania wniosków. Doktorantka posługuje się piękną polszczyzną i językiem naukowym właściwym dla dyscypliny. Rozprawa jest napisana z pasją i rzetelnością badawczą, która łączy doskonale solidność dobrego badacza z troską o komunikatywność przekazu.

Konstrukcja pracy jest przejrzysta i konsekwentnie uporządkowana. Na uwagę zasługują poprawnie zredagowane wprowadzenia i zakończenia rozdziałów. Poszczególne rozdziały zawierają rozbudowaną strukturę podrozdziałów. Ma to znaczenie dla czytelnika, który posługując się spisem treści płynnie dociera do poszukiwanej informacji. Warto docenić dobrze opracowane tabele i prawidłowe wyjaśnienie pojęć używanych w poszczególnych rozdziałach, które usprawniają lekturę.

Rozprawa ma solidną podstawę źródłową. Autorce udało się zebrać i przeanalizować dokumenty źródłowe przechowywane w archiwach państwowych, rodzinnych i osób prywatnych. Na podkreślenie zasługuje bogata dokumentacja zgromadzona w aneksie (s. 262-337). W pracy również wykorzystano treści wywiadów pogłębionych. Należy podkreślić fachową syntezę studiów literaturowych.

2. Ocena merytoryczna

2.1. Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie

Podjęta problematyka badawcza jest relatywnie nowatorska w naukach pedagogicznych. Na podstawie studiów literaturowych, zebranych i przeanalizowanych dokumentów doktorantka umiejętnie dostrzegła lukę badawczą i podjęła próbę analizy aktywności kulturalnej i oświatowej Stefana Butryna z perspektywy nauk pedagogicznych, który do 94 roku życia działał w przestrzeni wychowawczej. Autorka dąży od odczytania tych elementów działalności pedagogicznej Butryna, które można aplikować do współczesnej praktyki pedagogicznej. Dysertacja jest pierwszym monograficznym opracowaniem działalności i dorobku wskazanego pedagoga w polskiej biografistyce pedagogicznej.

Recenzowaną dysertację można umiejscowić w głównym nurcie badań pedagogicznych. Praca odwołuje się do koncepcji związanych z pedagogiką inkluzywną, której ważnym elementem jest włączanie i wychowywanie do działalności naukowej i pedagogicznej. W tym nurcie należy odczytać działalność Stefana Butryna w szerszym kontekście społecznym – interkulturowym. Rozprawa eksploruje podstawowe zagadnienia procesu wychowawczego.

2.2. Metodyka badawcza

Główny cel poznawczy pracy dotyczył analizy działalności kulturalno-oświatowej i społecznej Stefana Butryna. Cel teoretyczny był związany ze wskazaniem relacji między prowadzoną działalnością pedagogiczną i przynoszonymi przez nią efektami wychowawczymi. Doktorantka zmierzała do udzielenia możliwie wyczerpującej odpowiedzi na główne pytanie badawcze: Jakie walory wychowawcze niesie ze sobą działalność kulturalno-oświatowa i społeczna Stefana Butryna? Cel praktyczny postępowania badawczego odnosił się do zwiększenia stanu wiedzy na temat wskazań wychowawczych wynikających z działalności pedagogicznej Stefana Butryna i opracowania kompletnej biografii naukowej nałęczowianina (s. 17). Problemy szczegółowe przybrały postać następujących pytań: Jak wyglądała trajektoria życia Stefana Butryna? - Jak kształtowała się działalność kulturalno-oświatowa realizowana przez Butryna? - Jakie są efekty wychowawcze działalności prowadzonej przez Butryna? - Jakie wnioski dla dalszej praktyki wychowawczej można wyciągnąć z analizy badanej działalności Stefana Butryna? Przedstawione problemy teoretyczno-praktyczne wyrażone w pytaniach

badawczych dotyczą właściwości i zjawisk wychowawczych. Autorka nie zawarła w nich precyzyjnych zależności, ponieważ założyła ich wielowymiarową eksplorację. Zastosowała strategię badań jakościowych. Postawione cele badawcze zostały przez doktorantkę osiągnięte.

Rozdział metodologiczny przygotowano niemal wzorcowo i umiejętnie złączono z pozostałymi elementami strukturalnymi pracy. Omówiono strukturę procesu badawczego realizowanego w ramach strategii jakościowej. Zastosowano metodę hermeneutyczno-fenomenologiczną i metodę biograficzną. Realizowano je przy użyciu następujących technik: analizy treści, wywiadu otwartego pogłębionego, badania dokumentów oraz obserwacji. Teren badań stanowiła Lubelszczyzna (głównie Nałęczów), zaś grupę badawczą osoby związane ze Stefanem Butrynem (m. in. członkowie jego rodziny, współpracownicy, mieszkańcy Nałęczowa). Materiał empiryczny został zebrany w formie wywiadów. Analiza zebranego materiału empirycznego ma charakter deskryptywny z bardzo solidnym wnioskowaniem indukcyjnym typowym dla badań jakościowych.

Autorka wykazała się wyjątkowo dobrą znajomością metodyki badań jakościowych, co jest nie lada wyzwaniem. **Zarówno teoretyczny opis metodyki badawczej bazującej na badaniach jakościowych, jak i przede wszystkim ich poprawne przygotowanie i opracowanie jest największą zaletą przedłożonej dysertacji.** Wszystkie zastosowane metody i techniki badawcze, choć nie łatwe w praktycznym wykorzystaniu, zostały dobrze poprawnne i zapewniły realizację zakładanych celów.

2.3. Struktura rozprawy

Struktura rozprawy jest logiczna, przejrzysta i spójna, co potwierdza doskonałą znajomość podjętej tematyki i przemyślaną kompozycję rozprawy. Bibliografia, odnośniki i przypisy są wykonane solidnie i umiejętnie. Od strony edycyjnej rozprawę można uznać wręcz za modelową. Jak w każdym tego typu opracowaniu, również i w tej pracy zastosowano przypisy dolne. Warto polecić są referencje nawiasowe, które stały się standardem i są powszechnie stosowane, także w naukach pedagogicznych.

Praca składa się z sześciu rozdziałów, z których pierwszy jest rozdziałem metodologicznym (strony 15-39), dwa następne stanowią przegląd literaturowy (36 stron).

Rozdział trzeci dotyczy życia rodzinnego i zawodowego (24 strony). Rozdziały czwarty i piąty mają charakter empiryczny (126 stron).

W rozdziale drugim pt. *Pedagogiczny kontekst działalności Stefana Butryna* zdefiniowano kluczowe pojęcia (wychowania, integralnego wychowania, działalności kulturalno-oświatowej i społecznej, pasji) w odniesieniu do istotnych dla poruszanego tematu kwestii. Omówione zagadnienia w sposób syntetyczny odniesiono do działalności Stefana Butryna.

W rozdziale trzecim pt. *Życie jako pasja – koleje losu Stefana Butryna* zrekonstruowano trajektorię życia nałęczowianina. Odtworzono okresy przypadające na czas dzieciństwa, lat szkolnych, pracy zawodowej i emerytury. Materiał biograficzny uzyskany w wyniku analizy dokumentów zgromadzonych w latach 2017-2022 został poddany wnikliwej interpretacji. Wyniki przedstawiono w odniesieniu do czynników środowiskowych: społecznych, kulturowych, wychowawczych. Wskazano źródła formacji charakteru i osobowości Stefana Butryna. Nakreślono specyfikę ich oddziaływań w kontekście nabywania wartości, kształtowania zainteresowań, zachowań i aspiracji.

W rozdziale czwartym pt. *Działalność kulturalno-oświatowa kustosza* i piątym pt. *Działalność społeczna nałęczowianina* dokonano opisu, analizy i interpretacji materiału empirycznego dotyczącego działalności pedagogicznej Butryna, odnosząc ją do wychowania integralnego. Należy podkreślić umiejętne i pogłębione przedstawienie funkcjonowania nałęczowianina w różnych okresach jego życia w kontekście zmieniającej się rzeczywistości społecznej. W rozdziale piątym autora wyszczególniła wnioski wynikające z działalności społecznej pedagoga.

W rozdziale szóstym przedstawiającym implikacje pedagogiczne działalności Butryna podjęto próbę sformułowania wskazań wychowawczych ukierunkowanych na wspomaganie rozwoju osoby. W zakończeniu pracy autora podsumowała przeprowadzone analizy i przedstawiała wnioski końcowe.

Doktorantka obszernie i w sposób transparentny przedstawia walory badań biograficznych w pedagogice. Zwraca uwagę na szereg różnych inspiracji dla używania metody badań biograficznych w pedagogice, wynikających nie tylko z powszechnie wskazywanych źródeł socjologicznych, ale i psychologicznych. Nawiązuje m.in. do prac badawczych Charlotte Buhler i Eduarda Sprangera. Wskazuje na „postulat wydobycia z materiału zgromadzonego metodą biograficzną zróżnicowanej rzeczywi-

stości wychowawczej”, która „wychodzi naprzeciw żywotnym potrzebom praktyki, nie czyniąc z biografii jedynie materii potwierdzającej fakt czyjejś oryginalności, ale zmierza do uwrażliwienia na bogactwo oraz wielość możliwości osobistego istnienia i działania w przestrzeni wychowawczej”. Za Elżbietą Dubas określa biografie „fenomenem edukacyjnym”, gdyż „poznawanie, namysł nad własnym i innych doświadczeniem biograficznym jest tożsame z procesem ucznia się i z jego stymulowaniem”. Doktorantka klarownie przedstawia różne koncepcje teoretyczne.

2.4. Wykorzystana literatura

Za mocną stroną publikacji należy uznać jej podstawy źródłowe. Zasługą autorki jest przebadanie archiwaliów kościelnych, wydawnictw parafialnych, dokumentacji archiwum rodzinnego i przeprowadzenie kwerendy lokalnej prasy. Różnorodne źródła archiwalne i drukowane uzupełnia pokaźna liczba wykorzystanych publikacji o charakterze pamiętnikarskim.

Doktorantka wykorzystała 247 naukowych pozycji bibliograficznych:

Dokumenty archiwalne pochodzą (s. 230-334): z Archiwum Muzeum Narodowego w Lublinie, archiwów pięciu parafii, Archiwum Archidiecezji Lubelskiej, Archiwum Parafii Katedralnej pw. Św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty w Lublinie, Archiwum Towarzystwa Przyjaciół Nałęczowa, Archiwum Oddziału Miejskiego PTTK w Lublinie, Archiwum Muzeum Stefana Żeromskiego w Nałęczowie, Archiwum Muzeum Bolesława Prusa w Nałęczowie, Archiwum Miejsko-Gminnej Biblioteki Publicznej im. Faustyny Morzyckiej, Archiwum Związku Emerytów i Inwalidów w Nałęczowie. Eskplorowano także twórczość Stefana Butryna (84 pozycje), literaturę przedmiotu (209 pozycji), słowniki i leksykony (8 pozycji) oraz netografię. Ta bardzo obszerna bibliografia świadczy o umiejętności wykorzystania przez autorkę rozprawy zróżnicowanego materiału badawczego, w tym najnowsze literatury przedmiotu. Pod względem ilościowym i jakościowym baza źródłowa pracy została dobrana prawidłowo.

2.5. Język pracy jest klarowny, zrozumiały. Składnia i stylistyka są bardzo dobre. Praca jest wzorowa z perspektywy językowej, na docenienie zasługuje świetna korekta. W efekcie pracę bardzo dobrze się czyta, bo w zasadzie nie ma ona żadnych błędów utrudniających percepcję.

3. Szczegółowe określenie walorów pracy doktorskiej i kwestie dyskusyjne

Autorka wykazała się wyjątkowo dobrą znajomością metodyki badań jakościowych, co jest nie lada wyzwaniem, a dodatkowo bardzo rzadko spotyka się poprawnie opracowane badania jakościowe. **Zarówno teoretyczny opis metodyki badawczej bazującej na badaniach jakościowych, jak i przede wszystkim ich poprawne przygotowanie i opracowanie jest największą zaletą przedłożonej do recenzji dysertacji doktorskiej.** Wszystkie zastosowane metody, choć nie łatwe w praktycznym wykorzystaniu w procesie badawczym, zostały dobrane poprawnie, zapewniły realizację zakładanych celów. Wartościowe jest dobre i gruntowne osadzenie prowadzonych przez Autorkę rozważań w koncepcjach teoretycznych. Zaletą pracy jest również ujęcie systemowe, prowadzi to do ciekawego rozróżnienia na gruncie wąskiego i szerokiego ujęcia odpowiedzialności za podejmowane działanie.

Należy także podkreślić bardzo ciekawe przedstawienie funkcjonowania Stefana Butryna w różnych rzeczywistościach społecznych i politycznych. Zostało to zrobione dobrze i w sposób pogłębiony, prowadzi to do interesującego pytania na przyszłość o kierunek pracy wychowawczo społecznych współczesnych działaczy społecznych i wychowawców, a zwłaszcza o to, czy z czasem również powinność działania w dobrej wierze stanie się wymaganiem w fazie kształtowania młodych ludzi.

4. Uwagi polemiczne i krytyczne nasuwające się przy lekturze rozprawy doktorskiej

Cenne i wartościowe jest skorzystanie przez Autorkę ze starych, ważnych dokumentów i wypowiedzi. Generalnie zdecydowana większość tez, twierdzeń i poglądów wyrażonych w pracy, w ocenie recenzenta jest trafna. Jak jednak zawsze w debacie, występują też takie, które skłaniają do polemiki. Podkreślić jednak trzeba, że prawie nigdy nie zostały one wyrażone bez uzasadnienia i powołania istotnych dokumentów i argumentów na ich rzecz. Doktorantka ukazuje całe spektrum teorii i koncepcji pedagogicznych łącząc zagadnienia kulturowo-socjologiczne z ekonomicznymi, ukazując pełną mozaikę i dobrodziejstwo stanu wiedzy w tym zakresie. Analiza jest rzetelnie

opracowana, a wnioski są solidnie wyprowadzone z zebranego materiału empirycznego. Zdarzają się bardzo nieliczne literówki .

5. Pytania :

- 1.Którą z inicjatyw społecznych Stefana Butryma uważa Pani za najważniejsze i dlaczego ?
- 2.Jakie walory wychowawcze niesie ze sobą działalność kulturalno-oświatowa i społeczna Stefana Butryna i jaką mogą one mieć wartość w dzisiejszej rzeczywistości wychowawczej?
- 3.Metoda na „pożyteczne spędzanie czasu” w rzeczywistości współczesnego „wypalenia zawodowego”

Konkluzja

W świetle przeprowadzonej analizy i oceny rozprawy doktorskiej p. mgr Katarzyny Mazur-Saczuk, w kontekście przewidzianych kryteriów wymagających spełnienia dla uzyskania stopnia naukowego doktora, należy stwierdzić, że kryteria te zostały spełnione. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie kilku ważnych problemów naukowych.

Doktorantka sformułowała i pomyślnie rozwiązała oryginalny problem badawczy. Wykazała się wiedzą teoretyczną w dyscyplinie pedagogika i znakomitym warsztatem badawczym. W pełni opanowała metodę monograficzno-biograficzną. Podana do oceny rozprawa charakteryzuje się kompletnością podejmowanych opisów od strony merytorycznej i metodologicznej. Wszystko, od wyboru tematu, przez dobór źródeł, układ struktury pracy doktorskiej, przez przyjętą metodologię badań, aż po wyprowadzone wnioski potwierdza umiejętność prowadzenia przez doktorantkę pracy badawczo-naukowej. Niepodważalne walory poznawcze kwalifikują recenzowaną pracę do druku. Z całą pewnością ta nowatorska pozycja o niezwykle ważkich walorach poznawczych i dydaktycznych wzbudzi głębokie refleksje i zainteresowanie szerokiego grona czytelników.

Ponadto, analiza zawarta w pracy dowodzi pogłębionej ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w zakresie nauk pedagogicznych także umiejętności prowadzenia

samodzielnie pracy naukowej. Praca jest wartościowa, ciekawa, na wysokim poziomie merytorycznym. Zdecydowanie zasługuje na publikację. Podsumowując, recenzowana praca spełnia wszystkie kryteria właściwe dla rozpraw doktorskich, co uzasadnia postawienie wniosku o przyjęcie rozprawy doktorskiej, dopuszczenie jej do publicznej obrony i kontynuowanie czynności w ramach przewodu doktorskiego p. mgr Katarzyny Mazur-Saczuk.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa pt. *Działalność kulturalno-oświatowa i społeczna Stefana Butryna (1924-2018). Studium pedagogiczne* autorstwa mgr Katarzyny Mazur-Saczuk spełnia wszystkie kryteria formalne i merytoryczne stawiane rozprawom doktorskim. Wnioskuje do Rady Dyscypliny Pedagogika Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o przyjęcie opiniowanej rozprawy, dopuszczenie doktorantki do jej publicznej obrony i podjęcie dalszych czynności w ramach przewodu doktorskiego w celu jego pomyślnej finalizacji zwieńczonej nadaniem autorce pracy stopnia doktora nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Teresa Olearczyk